

80-LECIE ZWIĄZKU PODHALAN W NOWYM TARGU

Zacznijmy od kilku zdań historii.

Nowy targ leży w widłach dwóch głównych rzek Podhala, Białego i Czarnego Dunajca, które niosą wody z całej kotliny, otoczonej ze wszystkich stron pasmami gór. Kotlina ta nazywa się Podhalem, gdyż leży poniżej hal, na których od wieków latem wypasano owce, w niższych partiach również krowy. Tereny łatwiej dostępne dla uprawy przeznaczone były do przygotowania pożywienia dla ludzi i bydła na zimę. Tak było do początku XX wieku. Ziemie te mimo że skaliste i mało urodzajne, były samowystarczalne, nawet w zakresie produkcji hutniczej. Centralne położenie Nowego Targu w sposób naturalny spowodowało, że stał się on stolicą Podhala, a od czasów króla Kazimierza Wielkiego – siedzibą powiatu dla wszystkich tych ziem o podobnym klimacie i warunkach hydrologiczno-glebowych.

Nowy Targ odegrał decydującą rolę w kształtowaniu podhalańskiego ruchu regionalnego. Tu powstała pierwsza średnia szkoła – gimnazjum i liceum. Tu odbywały się ważne Zjazdy Podhalan.

W 1912 roku odbył się w Nowym Targu II Zjazd Podhalan pod przewodnictwem Jakuba Zachemskiego, dyrektora tutejszego gimnazjum i liceum. Wytyczył on główne zadania podhalańskiego ruchu regionalnego za które uznano: podtrzymanie tradycji ojców, poznanie własnej historii, ratowanie rodzimej kultury przed procesami niwelacyjnymi (procesy te trwały też na innych ziemiach polskich), zespolenie ludzi zamieszkujących Podhale – chłopów, rzemieślników, kupców i inteligencji w jednej organizacji podhalańskiej.

Była to zapowiedź powstania Związku Podhalan, którego jeszcze nie można było powołać ze względu na obcą okupację. Na tymże zjeździe nowotarzanin, dr Jan Bednarski, doprowadził do podjęcia uchwały o powstaniu „Gazety Podhalańskiej” pod redakcją Feliksa Gwiżdża. Utworzono też Związek Drużyn Podhalańskich, na czele którego stanął dr praw, Zygmunt Wasiewicz, mieszkaniec Nowego Targu. Kilka lat potem drużyny te odegrały znaczącą rolę w walce o wolną Polskę.

Pierwszy zjazd Podhalan w wolnej już Polsce, a IV kolejny odbył się również w Nowym Targu w 1919 roku. Stał się on zarazem pierwszym Wolnym Zjazdem

Związku Podhalan. Żaden inny nie zgromadził już tylu wybitnych synów Ziemi Podhalańskiej. Przyjęty na nim statut Związku przewidywał powstanie Ognisk Związku, nie tylko na Podhalu, ale wszędzie tam, gdzie Podhalanie zamieszkują. Prezesem Zarządu Głównego został Jakub Zachemski, dyrektor nowotarskiego gimnazjum, a pierwsze ognisko powstało w Nowym Targu 12 lutego 1921 roku. Jego prezesem został dr Zygmunt Wasiewicz. Pierwszym ważnym zadaniem jakie podjęło Ognisko, było przygotowanie kolejnego, piątego Zjazdu Podhalan w Nowym Targu. Od tego Zjazdu wszystkie następne, aż do wybuchu II wojny światowej odbywały się już co roku, ale każdy w innej miejscowości.

Nowotarski Oddział Związku Podhalan zaznaczył wybitnie swój udział w organizacji i przeprowadzeniu I Światowego Zjazdu Górali Polskich w sierpniu 2000 r. Jego członkowie i poczet sztandarowy uczestniczyli we wszystkich punktach programu. Oddział dołożył starań, by w dniu 14 sierpnia nawiązano do przedwojennych Zjazdów Podhalan na rynku nowotarskim, organizując stosowną imprezę we współpracy ze Starostwem Powiatowym i Urzędem Miasta. Dzień wcześniej Oddział zorganizował modlitewną pielgrzymkę na Turbacz, w której uczestniczyło kilka tysięcy ludzi. Mszę św., a następnie różaniec odprawił ks. prałat Juchas, kustosz sanktuarium Matki Boskiej Ludźmierskiej w asyście kilku księży, między innymi kapelana ZP w Kanadzie. W ten sposób złączyliśmy się modlitewnie w nabożeństwie różańcowym w Tatrach, Pieninach i Beskidzie Żywieckim. Przygrywała kilkunastoosobowa orkiestra dzieci i młodzieży pod kierunkiem Józefa Staszla.

Poświęcenie izby Związku Podhalan w Nowym Targu

A oto, co działo się na nowotarskim rynku 14 sierpnia 2000 roku o godzinie 14.00. Odnowiony pomnik Władysława Orkana, wierna kopia odlana z brązu, jeszcze zasłonięty. Po lewej stronie specjalnie zbudowana scena, naprzeciwko ratusza, przy ścianie południowej rynku, krzesła dla gości. Sygnał trąbit z wieży ratusza rozpoczyna oficjalną część uroczystości. Kapela gra *Hej tam spod Tater*. Na dźwięk muzyki rusza całe Podhale, z własnymi muzykami nastrojonymi na ten sam ton. Grają również *Hej tam spod Tater*. Wkraczają na płytę rynku: Podhale z południowo-zachodniego rogu rynku, Orawa i Żywiec z północno-zachodniego, Pieniny i Spisz z południowo-wschodniego. Teraz wjeżdża banderia konna z Gminy Szaflary, jak przed wojną, za nią w powozach honorowi goście, kardynałowie: Macharski z Krakowa i Sokołowski z Boliwii, rodem z Czorsztyna, konsul generalny USA, pani Siria Lopez, członkowie Rządu RP, parlamentarzyści, wojewoda i marszałek Małopolski, prezesi Oddziałów Związku Podhalań z całego świata. Podhale wita ich muzyką i oklaskami zgromadzonych wita burmistrz Nowego Targu, Marek Fryźlewicz i prezes Nowotarskiego Oddziału Związku Podhalań, Maria Staszek, po czym z wielką radością i wzruszeniem wszyscy odśpiewali hymn narodowy, a następnie burmistrz miasta i prezes Koła nr 2 im. Wł. Orkana Związku Podhalań w Ameryce Północnej dokonują odsłonięcia pomnika Władysława Orkana. Uroczyste poświęcił go kapelan Oddziału ZP w Nowym Targu, ks. prałat Mieczysław Łukaszczyk. Zgromadzeni na rynku Podhalań oraz goście w skupieniu słuchają przemówień, które wygłosili: ks. kardynał Franciszek Macharski, prezes ZG ZP – Andrzej Gąsienica Makowski, prezes ZG ZP w Ameryce Północnej – Henryk Mikołajczyk, starosta nowotarski – Jan Lasyk, oraz marszałek Sejmu Rzeczypospolitej – Maciej Płażyński. W głębokiej ciszy zebrani wysłuchali przypomnienia wskazań Władysława Orkana, wygłaszanych kolejno przez młodych górali z Podhala, Orawy, Pienin, Spiszu i z Ziemi Żywieckiej. Podniosłego nastroju uroczystości dodały nowotarskie chóry: „Gorce” i „Echo Gorcezańskie”.

Teraz rozpoczęła się część artystyczna w wykonaniu młodzieży wszystkich wymienionych wyżej regionów. Po kilkuminutowych prezentacjach zatańczyli na zakończenie „zieloną”.

Nie zapomniano o twórcach Związku Podhalań, o prezesach Związku, którzy już odeszli, żyjącym dzieci z zespołu „Mali Śwarni” wręczyły obrazy namalowane przez dzieci z MDK w Nowym Targu, zapewniając ich, że przejmą w swoim czasie ich dzieło. Smętna nuta – *Hej Krywaniu, Krywaniu...* w wykonaniu dziewcząt z Kościelisk przywołała pamięć o tych, co odeszli, żyjącym zakręciła się łza w oku. Przy dźwiękach grupy kobziarzy Tomka Skupnia z Zakopanego zamknięto oficjalną część wyprawdzeniem sztandarów, w liczbie 52. Kiedy grupy taneczne zwolniły płytę rynku, zebrani mogli obejrzyć jeszcze musztrę paradną w wykonaniu Podhalańczyków. W tym miejscu należą się sło-

wa uznania autorce scenariusza uroczystości Stanisławie Trebuni Staszel, która razem ze Stanisławem Łukaszczykiem również kierowała jego realizacją.

A w lutym 2001 roku Oddział święcił 80. rocznicę powstania Ogniska Związku Podhalań w Nowym Targu. 14 lutego – dokładnie w rocznicę powstania – zorganizowano piękną imprezę sportowo-regionalną z zawodami narciarskimi o „Puchar Przechodni” ZP. Główne uroczystości jubileuszowe odbyły się jednak dopiero w dniach 18–20 maja tegoż roku. Do obchodów włączyły się władze miejskie i powiatowe, a ich współdziałanie z Oddziałem 2 oddaje zaproszenie, wydrukowane z tej okazji, na którym na tle nowotarskiego ratusza widnieje odnowiony pomnik Orkana, a po lewej jego stronie w pionie widnieją kolejno: znaczek Związku Podhalań, herb miasta Nowego Targu, oraz herb powiatu. Głównym punktem programu obchodów była uroczystość odsłonięcia i poświęcenia obelisku – tablicy, upamiętniającej wizytę Ojca św. Jana Pawła II na nowotarskim lotnisku. Jej poświęcenia dokonał ks. kardynał F. Macharski w obecności parlamentarzystów, władz powiatu i miasta oraz licznie zgromadzonej publiczności. Chór „Gorce” razem z muzyką góralską i zespołem „Mali Śwarni” odśpiewali wspólnie pieśni, którymi witano wtedy i żegnano w tym miejscu Ojca Świętego.

19 maja przy kapliczce u Dudków pod Oddziałem zorganizowano tradycyjną podhalańską „Majówkę”, którą prowadził ks. prałat Łukaszczyk, kapelan Związku Podhalań. W modlitwie wspomniano zmarłych członków Związku. W niedzielę 20 maja w pięknej scenerii ogrodu fatimskiego przy kościele św. Katarzyny w Nowym Targu przy ładnej słonecznej pogodzie kapelani Związku odprawili mszę św. Obecne były poczty sztandarowe i delegacje wszystkich oddziałów Związku, także władze powiatu i miasta oraz większości gmin Podhala. Homilię, która głęboko zapadła w serca obecnych wygłosił kapelan ks. Władysław Zązel. Po nabożeństwie uformował się pochód w kierunku placu Słowackiego, gdzie złożono wiązanki pod tablicą gen. Galicy, a następnie do rynku, gdzie złożono kwiaty pod pomnikiem Władysława Orkana. Delegacje zgromadzonych udały się też na nowotarski cmentarz i złożyły wiązanki kwiatów oraz zapaliły znicze na grobie pierwszego prezesa Ogniska ZP, dr. Zygmunta Wasiewicza i innych zasłużonych działaczy Oddziału. Potem wszyscy udali się do Miejskiego Ośrodka Kultury. Tu uczestniczyli w poświęceniu tablicy z wyrytym w drewnie napisem: *Izba Związku Podhalań Oddziału Nowy Targ im. Ks. Prof. Józefa Tischnera*, ufundowanej przez rodzinę Staszłów. Gdy poświęcenia dokonywał ks. Łukaszczyk delegacja z kwiatami pojechała na grób Księdza Profesora do Łopusznej.

Wielką radość przeżyli członkowie nowotarskiego Oddziału kiedy w 80. roku istnienia Oddziału znaleźli się w swojej izbie – zastali ją wyłożoną drewnianymi płazami z sosrębem. Z czołowej ściany spogląda z portretu sam Józef Tischner,

kapelan ZP. Portret ten to podarek brata księdza – Kazimierza. Z przyległej ściany na zebranych spoglądają z pięknie oprawionych dużych zdjęć dotychczasowi prezesi Oddziału. Godzi się wspomnieć, że wykonawcą wnętrza izby jest Józef Babicz z Wróblówki, zaś w zdobywaniu niezbędnych na jej wyposażenie pieniędzy wyróżnili się Alojzy Lichosyt, Celina Cisoń i Piotr Pawlikowski. Po otwarciu izby wszyscy przeszli na salę widowiskową, wypełniając ją po brzegi. I tu z wielkim wzruszeniem i w skupieniu obejrzeni scenicznie przedstawioną historię Oddziału na tle całego ruchu regionalnego Podhala. Widowisko przygotowała młodzież Ogniska ZP Zespołu Szkół Technicznych pod kierunkiem nauczycieli Ireny Zajac i Ewy Jarockiej. Scenariusz napisała Maria i Józef Staszlowie. Współczesną historię Oddziału przedstawili żyjący prezesi Oddziału. W części artystycznej wystąpili jeszcze „Śwarni” i „Mali Śwarni”, program zakończyli śpiewką: *80 rokov w Podhala stolicy, scęscio lo Vos syčkich, kozde dziecko zycy. Duzo dobrych rokov Związkowi zycymy, jak se urośnimy, to Vos zastapimy.*